

DE PENSIOENMEETWIJZER:
DE PENSIOENKOSTENONTWIKKELING
OVER DE PERIODE 1/1/1998 – 1/1/2001

9 februari 2001

1. Inleiding en conclusie

Op 9 december 1997 ondertekenden de Staat der Nederlanden en de Stichting van de Arbeid het 'Convenant inzake de arbeidspensioenen'¹. Dit Pensioenconvenant bestrijkt een groot aantal onderwerpen die te maken hebben met het tot stand brengen en beschermen van een volwaardige oudedagsvoorziening.

De drie hoofddoelstellingen van het Pensioenconvenant zijn:

- Modernisering van de regelingen op het terrein van de aanvullende pensioenen.
- Het realiseren van kostenbeheersing in de aanvullende pensioenregelingen in het kader van een verantwoord arbeidsvoorwaardenbeleid.
- Het voor meer mensen toegankelijk maken van aanvullende pensioenregelingen.

In het Pensioenconvenant is daarnaast overeengekomen dat per 1 maart 2001 moet zijn geëvalueerd in hoeverre de afspraken in het convenant ook daadwerkelijk zijn nagekomen. Bij deze evaluatie zal mede de ontwikkeling van de structurele pensioenkosten in beschouwing worden genomen. De referentieperiode waarover de evaluatie van de afspraken in het convenant plaatsvindt, start niet later dan 1 januari 1998.

De Werkgroep Meetwijzer, onder voorzitterschap van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, is verantwoordelijk voor een correcte en tijdige meting van de ontwikkeling van de structurele pensioenkosten. Deze Werkgroep heeft een door haar ingestelde technische subwerkgroep verzocht een meer precies en praktisch uitvoerbaar voorstel te ontwikkelen voor de meting van de kostenontwikkeling van de pensioenregelingen: de *Pensioenmeetwijzer*. De uitwerking van de kwantitatieve meetmethodiek door de technische subwerkgroep beperkt zich daarbij tot de pensioenkosten, conform de Technische Bijlage bij het convenant. De daadwerkelijke uitvoering van de meting berust bij de Pensioen- & Verzekeringskamer (PVK²), die op haar beurt rapporteert aan de Werkgroep.

De Werkgroep Meetwijzer heeft de PVK verzocht berekeningen te maken van de kostenconsequenties van wijzigingen in een vijftal regelingskenmerken, over drie deelperioden van telkens één jaar. In juni 1999 heeft de PVK verslag uitgebracht aan de Werkgroep Meetwijzer over de kostenmutaties in de eerste deelperiode, van 2 januari 1998 tot en met 1 januari 1999. In april 2000 heeft de PVK aan de Werkgroep Meetwijzer gerapporteerd over de kostenmeting over de tweede deelperiode, van 2 januari 1999 tot en met 1 januari 2000. In deze notitie doen wij verslag van onze bevindingen over de gehele meetperiode, 1 januari 1998 tot en met 1 januari 2001, dus inclusief de derde deelperiode.

Paragraaf 2 van deze rapportage memoreert de gehanteerde meetmethodiek. Paragraaf 3 beschrijft kort de van de pensioenfondsen ontvangen informatie. Paragraaf 4 geeft een overzicht van de wijzigingen in de vijf in de Technische Bijlage van het Pensioenconvenant gespecificeerde factoren over de beschouwde periode. In paragraaf 5 bespreken wij vervolgens de consequenties van deze wijzigingen voor de structurele pensioenlasten conform de overeengekomen meetmethodiek. Paragraaf 6 beschrijft hoe de pensioenfondsen zijn geïnformeerd over de voor hen berekende kostenmutaties. In paragraaf 7 beschrijven wij ten slotte de door de pensioenfondsen verstrekte informatie over de door hen voorgenomen regelingswijzigingen.

Conclusie

Uit de ontvangen informatie concluderen wij dat over de gehele overeengekomen meetperiode, 1 januari 1998 tot en met 1 januari 2001, de wijzigingen in de vijf geselecteerde factoren samen op macroniveau hebben geleid tot een structurele kosten *daling* van 0,24 procentpunt van de totale salarissom van alle bij de meting betrokken pensioenfondsen.

---

¹ In deze rapportage gebruiken wij hiervoor de term Pensioenconvenant.

² In deze rapportage gebruiken wij onze nieuwe naam Pensioen- & Verzekeringskamer, ook waar wordt gerefereerd aan de periode voor de naamswijziging.

2. De meetmethodiek

De Technische Bijlage van het Pensioenconvenant beschrijft op hoofdlijnen hoe de mutatie van de pensioenkosten dient te worden gemeten. Deze vaststelling van de wijziging van de pensioenkosten moet gebeuren op grond van veranderingen gedurende de evaluatieperiode in een vijftal in de Technische Bijlage gespecificeerde regelingskenmerken, ook wel aangeduid als endogene of beleidsmatige factoren³. Een doelstelling van het Pensioenconvenant is dat het resultaat van de berekende kostenmutaties uit hoofde van de beleidsmatige factoren zodanig is dat sprake is van ten hoogste gelijkblijvende pensioenkosten.

De genoemde technische subwerkgroep heeft op 17 december 1998 een voorstel voor een meetmethodiek gedaan in haar eindrapport aan de Werkgroep Meetwijzer⁴. Dit voorstel is akkoord bevonden door de convenantpartners. Vervolgens zijn de betrokken pensioenfondsen hierover geïnformeerd.

De technische subwerkgroep heeft in haar rapport over de voorgestelde meetmethodiek aan de Werkgroep Meetwijzer aangegeven dat deze methodiek op een aantal onderdelen nadere uitwerking behoeft, waarvoor aanvullend onderzoek is vereist. De PVK heeft vervolgens deze verdere uitwerking verzorgd, en gepubliceerd in haar studiereeks 'vk studies', onder de titel *De Pensioenmeetwijzer, Een toelichting*⁵. In deze publicatie lichten de auteurs de door de technische subwerkgroep ontwikkelde meetmethodiek, en de achterliggende overwegingen en keuzes, nader toe. Daarnaast wordt beschreven op welke wijze de PVK deze meetmethodiek desgevraagd verder heeft uitgewerkt, en hoe deze wordt toegepast in enkele specifieke gevallen.

Om de kostenmeting praktisch uitvoerbaar te houden vindt deze alleen plaats voor de 101⁶ grootste pensioenfondsen. Deze vertegenwoordigen het overgrote deel van de deelnemers, pensioenaanspraken en belegd vermogen, en geven daardoor een voldoende betrouwbaar beeld van de macro-kostenontwikkeling.

3. De ontvangen informatie

Om de kostenmeting te kunnen uitvoeren heeft de PVK informatie verzameld over de uitgangssituatie bij de pensioenfondsen op 1 januari 1998, en over wijzigingen in de vijf gespecificeerde regelingskenmerken gedurende de meetperiode. Wat betreft de uitgangssituatie is voor de kostenmeting informatie nodig over zowel de pensioenregeling als over enkele kenmerken van het deelnemersbestand en een specifieke reserveringsgrondslag.

In januari 1999 heeft de PVK aan de fondsbesturen van de betrokken 101 pensioenfondsen een beknopte vragenlijst gestuurd, met vragen over de vijf regelingskenmerken naar de stand op 1 januari 1998 en over enkele kenmerken van het deelnemersbestand en de veronderstelde gehuwdheids- dan wel samenlevingsfrequentie bij de reservering.

Wat betreft de ontvangen informatie over de bestandskenmerken en reserveringsgrondslag merken wij het volgende op.

Het overgrote deel van de pensioenfondsen heeft genoemde vragenlijst volledig ingevuld aan de PVK kunnen retourneren. Een beperkt aantal fondsen is niet in staat gebleken alle gevraagde informatie over de deelnemerskenmerken te leveren. Dit hangt samen met de vorm van de specifieke pensioentoezegging. Bij bijvoorbeeld een inkomensonafhankelijke vaste-bedragenregeling is het voor de pensioenadministrateur niet nodig om informatie bij te houden over de salarishoogte van de deelnemers. De PVK heeft deze fondsen echter verantwoord kunnen indelen bij een bestandstypologie op grond van de aard van de bedrijfstak waarin het fonds actief is. Waar nodig heeft de PVK een schatting gemaakt van de salarissom. In alle gevallen heeft de PVK voldoende

³ Door de convenantpartijen geselecteerd als meest dominante regelingskenmerken.

⁴ Dit eindrapport, met de titel *Een methodiek voor de ontwikkeling van de meting van de kostenontwikkeling van de pensioenregelingen ten behoeve van de Pensioenmeetwijzer*, is opgenomen in het eerste tussenrapport van de tripartiete Werkgroep Meetwijzer, getiteld *Beheersing van endogene lasten in aanvullende pensioenregelingen*.

⁵ J.R. Pijpers en B. Stroop, *De Pensioenmeetwijzer, Een toelichting*, 'vk studies' 17, oktober 1999.

⁶ Aangezien tijdens de meetperiode één pensioenfonds is gesplitst, vindt de meting uiteindelijk plaats bij 102 pensioenfondsen.

informatie ontvangen voor het vellen van een gefundeerd oordeel over de pensioenfondsen conform de overeengekomen meetmethodiek.

Wat betreft de regelingswijzigingen over de beschouwde periode zijn driemaal vragenlijsten verstuurd en retour ontvangen. De eerste vragenlijst, over wijzigingen in de regeling gedurende de periode 2 januari 1998 tot en met 1 januari 1999, is verstuurd in januari 1999, samen met de vragenlijsten over de uitgangssituatie. De vragenlijst voor de tweede deelperiode is verzonden in november 1999, en de derde vragenlijst in november 2000.

Op verzoek van de Werkgroep Meetwijzer heeft de PVK bij deze derde vragenlijst nog een extra vragenlijst meegezonden en de pensioenfondsen verzocht hierop aan te geven in hoeverre regelingswijzigingen al wel waren overeengekomen in het CAO-overleg dan wel waartoe het bestuur van het pensioenfonds al had besloten, maar die nog niet formeel waren verwerkt in het pensioenreglement.

Om de kostenmeting voldoende zorgvuldig te kunnen uitvoeren, heeft de PVK bij een aantal fondsen – het gaat daarbij om fondsen die één of meer regelingskenmerken hebben gewijzigd – aanvullende informatie opgevraagd.

4. Wijzigingen in de vijf regelingskenmerken

Voor het meten van de kostenmutaties zijn in het Pensioenconvenant de volgende vijf factoren gespecificeerd:

- Franchise
- Opbouwpercentage
- Soort regeling (eindloon/middeloon/vaste bedragen/beschikbare premie)
- Wel of geen verplicht collectief nabestaandenpensioen
- Uitrustmogelijkheid conform artikel 2b PSW

Conform de meetmethodiek van de Pensioenmeetwijzer beperken wij ons in het onderstaande tot de *veranderingen* in de vijf beleidsmatige factoren. Eventuele kostenmutaties die zijn toe te schrijven aan een omzetting van een VUT-regeling in een vroegpensioenregeling zijn, conform het Pensioenconvenant, niet in deze kostenmeting verwerkt.

Startpunt van de in deze rapportage beschreven analyse zijn de regelingskenmerken die op 1 januari 1998 van kracht waren bij de overeengekomen selectie van pensioenfondsen. Wij bekijken vervolgens welke veranderingen zich hierin hebben voorgedaan in het tijdvak 2 januari 1998 tot en met 1 januari 2001, onderscheiden naar de drie deelperioden van telkens één jaar.

Bij de hierna gepresenteerde regelingswijzigingen en kosteneffecten past nog de volgende opmerking. Gebleken is dat een verhoging van het opbouwpercentage bij een aantal fondsen samenhangt met een gelijktijdige overgang van een nabestaandenpensioenregeling op opbouwbasis naar een nabestaandenpensioenregeling op risicobasis. Hiermee wordt onder meer bewerkstelligd dat een wettelijk verplichte invoering van de uitrustmogelijkheid van nabestaandenpensioen in ouderdompensioen conform art. 2b PSW niet meer van toepassing is. Deze fondsen bieden daarentegen de mogelijkheid om bij ingang van het ouderdompensioen een deel van het (hogere) ouderdompensioen om te zetten in een aanspraak op nabestaandenpensioen. Dit verklaart mede het relatief kleine aantal fondsen dat in de beschouwde periode de uitrustmogelijkheid conform 2b PSW in de regeling heeft opgenomen.

Over de drie deelperioden tezamen hebben zich in totaal bij 47 pensioenfondsen één of meer wijzigingen in de gespecificeerde regelingskenmerken voorgedaan. Deze 47 fondsen vertegenwoordigen in totaal ca. 74% van de totale salarismassa van de 102 beschouwde pensioenfondsen⁷. Eén fonds heeft in twee deelperioden wijzigingen doorgegeven. Onderstaande tabellen geven een totaaloverzicht van deze wijzigingen over de drie deelperioden samen⁸.

---

⁷ Gezien de doelstelling van het Pensioenconvenant is de dominante meetgrootheid de salarismassa, en niet het aantal fondsen.

⁸ Door afronding zijn de randtotalen in de tabellen niet altijd gelijk aan de som van de relevante cellen.

Tabel 1: omvang wijzigingen per regelingskenmerk

Regelingskenmerk	Percentage salarismassa (aantal fondsen) met wijzigingen			
	1 ^e deelperiode	2 ^e deelperiode	3 ^e deelperiode	Totaal
Franchise	10,5% (7)	9,1% (11)	6,0% (15)	25,6% (33)
Opbouwpercentage	1,9% (9)	7,5% (8)	4,1% (10)	13,6% (27)
Soort regeling	9,7% (5)	3,6% (8)	4,9% (11)	18,2% (24)
Verplicht collectief nabestaandenpensioen	14,0% (7)	37,9% (9)	8,9% (16)	60,9% (32)
Uitruil conform art. 2b PSW	0,7% (5)	31,1% (2)	3,1% (8)	34,8% (15)

Tabel 2: aantallen wijzigingen

Aantal wijzigingen	Percentage salarismassa (aantal fondsen) met wijzigingen			
	1 ^e deelperiode	2 ^e deelperiode	3 ^e deelperiode	Totaal ⁹
0	76,0% (89)	59,7% (89)	89,9% (80)	25,7% (55)
1	12,5% (3)	0,2% (2)	2,8% (5)	15,3% (9)
2	10,2% (5)	32,5% (3)	1,9% (5)	44,5% (12)
3	0,3% (1)	5,3% (2)	1,6% (4)	7,2% (8)
4	0,5% (3)	2,3% (6)	3,8% (7)	6,6% (16)
5	0,5% (1)	0,0% (0)	0,1% (1)	0,6% (2)

5. De berekende wijziging in de structurele pensioenlasten

De berekeningen door de PVK wijzen het volgende uit:

Voor 30,0% van de totale salarismassa, bij 21 fondsen, betekenen de wijzigingen een verlaging van de structurele pensioenlasten.

Voor 39,3% van de totale salarismassa, bij 6 fondsen, zijn de wijzigingen vrijwel kostenneutraal.

Voor 5,0% van de totale salarismassa, bij 20 fondsen, betekenen de wijzigingen een verhoging van de structurele pensioenlasten.

Tabel 3 geeft weer hoe de totale kostenmutatie is onderverdeeld naar de vijf onderscheiden regelingskenmerken, per deelperiode en in totaal. De berekende kostenwijzigingen zijn steeds uitgedrukt als percentage van de totale salarissom behorend bij de 102 beschouwde pensioenfondsen.

Tabel 3: opbouw van de totale kostenmutatie

Regelingskenmerk	Kostenmutatie per kenmerk			
	1 ^e deelperiode	2 ^e deelperiode	3 ^e deelperiode	totaal
Franchise	+0,13	+0,17	+0,11	+0,40
Opbouwpercentage	+0,01	+0,10	+0,09	+0,20
Soort regeling	-0,19	-0,09	-0,08	-0,36
Verplicht collectief nabestaandenpensioen	-0,16	-0,20	-0,11	-0,47
Uitruil conform art. 2b PSW	0,00	+0,04	0,00	+0,04
Kruiseffecten	0,00	-0,03	-0,02	-0,05
Totaal	-0,22	-0,02	-0,01	-0,24

⁹ Wij wijzen nogmaals op het feit dat één fonds in twee deelperioden de pensioenregeling heeft gewijzigd.

6. Het inlichten van de pensioenfondsen

In mei 1999 zijn alle pensioenfondsen door de PVK ingelicht over de voor hen berekende kostenmutaties over de eerste deelperiode. Eén fonds heeft toen, in reactie op de door de PVK berekende en aan het fonds medegedeelde kostenmutatie over deze eerste deelperiode, aangegeven dat de door het fonds aangeleverde informatie over de eerste deelperiode niet volledig was. Op grond van de alsnog ingediende informatie heeft een nieuwe berekening plaatsgevonden. Dit fonds liet in eerste instantie een kostenstijging zien. De nieuwe berekening resulteert in een kleine kostendaling. In de bovenstaande tabellen is deze correctie verwerkt.

In april 2000 zijn de pensioenfondsen ingelicht over de voor hen berekende kostenmutaties over deze tweede deelperiode. De enkele hierop ontvangen reacties waren meer algemeen van aard, en hebben niet geleid tot een aanpassing van de uitkomsten van de berekeningen.

Pensioenfondsen hebben in hun reacties drie soorten kanttekeningen geplaatst:

- De beschouwde meetperiode houdt geen rekening met kostenverlagende wijzigingen in eerdere jaren.
- Het beschouwen van vijf factoren levert per definitie een partieel beeld op.
- Het werken met bestandstypologieën is voor het genereren van een macro-beeld aanvaardbaar, maar kan voor individuele fondsen een vertekening inhouden.

Wat betreft de derde kanttekening herhalen wij de eerdere opmerking dat de PVK om de meting zorgvuldig te kunnen uitvoeren veelvuldig contact heeft gezocht met de fondsen.

In februari 2001 worden de pensioenfondsen ingelicht over de voor hen berekende kostenwijzigingen over de derde deelperiode.

7. Voorgenomen regelingswijzigingen

Op verzoek van de Werkgroep Meetwijzer heeft de PVK de pensioenfondsen in een aanvullende vragenlijst verzocht om aan te geven in hoeverre regelingswijzigingen al wel waren overeengekomen maar nog niet formeel verwerkt in het pensioenreglement. In de bij deze vragenlijst bijgevoegde brief heeft de PVK de fondsen gevraagd de afspraken voor en besluiten tot wijzigingen in de vijf regelingskenmerken aan te geven die per 1 januari 2001 nog niet formeel in het reglement zijn doorgevoerd, maar waarvan met voldoende zekerheid mag worden verondersteld dat deze nog zullen worden verwerkt in het pensioenreglement. Meer precies betekent dit dat een dergelijk voornemen tot reglementswijziging hetzij reeds vastligt in een bestuursbesluit dan wel volgt uit een inmiddels geaccordeerde CAO-afpraak die is genomen dan wel tot stand is gekomen in de derde deelperiode.

Pensioenfondsen hebben, ondanks de precisering van de vraagstelling, de vragen over eventuele voorgenomen regelingswijzigingen wisselend geïnterpreteerd. Slechts een beperkt aantal fondsen geeft aan dat, en met redelijke precisie hoe, het pensioenreglement zal worden gewijzigd met terugwerkende kracht tot 1 januari 2001. Ruim twintig fondsen hebben de vragenlijst breder geïnterpreteerd en geven aan dat zij regelingswijzigingen overwegen, in wisselende mate van precisie en fasering, uiteenlopend van aangevatte studies tot vergevorderde plannen.

De PVK heeft deze beantwoording als volgt behandeld.

Twee pensioenfondsen met een voorgenomen regelingswijziging die met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2001 zou moeten ingaan, en waarvoor op 26 januari 2001 met voldoende zekerheid en precisie een kostenmutatie kon worden berekend, zijn meegeteld met de 'feitelijke' regelingswijzigingen en kostenconsequenties daarvan, zoals beschreven in de paragrafen 4 en 5. Het betreft hier twee pensioenfondsen met in totaal 0,27% van de totale salarismassa. Dit is consistent met de manier waarop de kostenmutaties voor de twee eerdere deelperioden zijn berekend. Ook bij die fondsopgaven en berekeningen heeft de formele opname van de wijzigingen in het pensioenreglement soms na 1 januari van het relevante jaar plaatsgevonden.

Eén pensioenfonds met een voorgenomen regelingswijziging die naar verwachting vanaf 1 januari 2001 met terugwerkende kracht zou moeten ingaan, maar waar de besluitvorming nog onvoldoende is

afgerond voor een betrouwbare kostenberekening, wordt buiten beschouwing gelaten¹⁰. Het gaat hier om een fonds met een salarismassa van 0,19% van het totaal. De invloed op de macro-uitkomst is daarmee zeer gering.

Voor pensioenfondsen die, in zeer wisselende mate van zekerheid en precisie, voorgenomen dan wel reeds besloten regelingswijzigingen aankondigen met een ingangsdatum *na* 1 januari 2001 worden eveneens geen kostenberekeningen gemaakt. De PVK stelt deze behandeling voor op grond van de volgende overweging. Het Pensioenconvenant heeft betrekking op de ontwikkeling van de structurele pensioenlasten op macroniveau. Uit de beantwoording blijkt dat, net als in de vorige jaren, een flink aantal pensioenfondsen zich buigt over de wenselijkheid tot regelingswijzigingen, en daartoe studie verricht of laat verrichten. Het zou daarmee onjuist zijn om de kostenconsequenties van een relatief gering aantal meer uitgewerkte voornemens te beschouwen als zinvolle indicator van een kostenmutatie op macroniveau, hetzij voor de periode 2 januari 2001 tot en met 1 januari 2002, hetzij voor de periode daarna. Het betreft hier 24 fondsen met in totaal 14,2% van de totale salarismassa¹¹. Daarbij merken wij nog op dat het goed denkbaar is dat niet alle fondsen die voornemens tot wijziging van de regeling hebben, maar nog geen besluitvorming, dit in hun beantwoording zullen hebben aangegeven, gezien de afgebakende vraagstelling.

---

¹⁰ Dit fonds heeft in de periode 2/1/1998 tot en met 1/1/2001 geen relevante regelingswijzigingen doorgevoerd.

¹¹ Van deze 24 fondsen hebben 22 fondsen, met samen 13,6% van de totale salarismassa, geen relevante regelingswijzigingen doorgevoerd in de periode 2/1/1998 tot en met 1/1/2001.